

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

مدیریت در سایه آموزه های علوی

ویژگی‌های مدیریت فرهنگی از نگاه نهج البلاغه

(آسیب‌های تهدیدکننده‌های حوزه فرهنگ کدامند؟)

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: مرضیه نورعلی زاده

۱	.....	نکات برجسته
۱	.....	مقدمه
۱	.....	نگاهی به جایگاه کتاب شریف نهج البلاغه
۲	.....	تعریف مدیریت
۲	.....	مدیریت فرهنگی
۲	.....	مدیریت در نگاه اسلام
۳	.....	تعریف مدیریت اسلامی
۳	.....	سیمای مدیریت در نهج البلاغه
۳	.....	اهمیت مدیریت فرهنگ از نگاه نهج البلاغه
۴	.....	ویژگی های مدیر فرهنگی از نگاه نهج البلاغه
۴	.....	۱- حسن تدبیر
۴	.....	۲- روحیه مردمی بودن و جلب رضایت آنان
۴	.....	۳- احترام به سنت های نیک جامعه
۵	.....	۴- اصل سخت کوشی
۵	.....	۵- ترجیح رضایت عموم مردم بر رضایت خواص
۶	.....	برخی آسیبهای تهدید کننده های حوزه فرهنگ

همپهیز مرتب بر فرهنگ است. فرهنگ حاشیه و ذیل اقتصاد نیست، حاشیه و ذیل سیاست نیست، اقتصاد و سیاست حاشیه و ذیل بر فرهنگند.

بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی - ۱۳۹۲/۹/۱۹

نکات برجسته

- نهج البلاغه، بی تردید پس از قرآن کریم گرانبه‌ترین و ارزشمندترین میراث فرهنگی اسلام است.
- فرهنگ صحیح و درست، زمینه‌ای برای دست‌یابی هر جامعه به ثروت، علم، قدرت سیاسی، آزادی و آزادمنشی است.
- فرهنگ منحل، رشد اقتصادی و رفاه را به فساد و تباهی و آزادی و دموکراسی را به هرج و مرج تبدیل خواهد کرد.
- مهم‌ترین اولویت امیرالمومنین (ع) به محض در دست گرفتن خلافت انجام اصلاحات همه‌جانبه و اساسی بود.
- در مدیریت فرهنگی تمامی وظایف سازمانی مدیریت در قلمرو امور و فعالیت‌های فرهنگی صورت می‌گیرد.
- نقش و تأثیر رفتار کارگزاران و نخبگان جامعه در اداره امور بسیار کارسازتر از فعالیت‌های مستقیم فرهنگی است.
- مدیریت از دیدگاه نهج البلاغه در چهار تعبیر امانت، خدمت، هدایت و تکلیف به کار رفته است.

مقدمه

از جمله دغدغه‌های امروز در کشور، صیانت از فرهنگ و مدیریت فرهنگی است. آنچه مسلم است شاه‌کلید سیطره بر یک ملت تسلط بر اذهان و تغییر در افکار و اندیشه و اعتقاد و فرهنگ آن ملت است. امروزه کشور ما که از پیشینه غنی ملی و مذهبی برخوردار است؛ با تهاجم استکبار فرهنگی و رسانه‌ای گسترده مواجه است. بدیهی است ویژگی‌های مدیریت فرهنگی در کشوری که اکثریت آن مسلمان و شیعه هستند ضمن به کار بستن همه اصول شناخته شده عقلانی مدیریت می‌بایست برگرفته از معارف دینی و سیره ائمه علیهم السلام باشد. بدون تردید، روش درست در به کار گرفتن آنها از سوی فرهنگ بانان و فرهنگ سازان، موجب پیشبرد و توسعه این حرکت خواهد شد. مدیریت فرهنگ جامعه در چنین شرایطی از مولفه‌های محکمی باید برخوردار باشد.

در این گزارش با نگاهی به کتاب ارزشمند نهج البلاغه سعی شده است تا گوشه‌ای از اصول مدیریت فرهنگی را با رویکردی

اسلامی بیان کنیم.

نگاهی به جایگاه کتاب شریف نهج البلاغه

بی تردید نهج البلاغه، پس از قرآن کریم گرانبه‌ترین و ارزشمندترین میراث فرهنگی اسلام است. این کتاب مجموعه‌ای به ابعاد وجودی یک انسان کامل است. این مجموعه نفیس که منتخبی از خطابه‌ها، دعاها، وصایا، نامه‌ها، حکمت‌ها و جملات کوتاه امیرالمومنین (ع) است، به وسیله سیدشریف بزرگوار؛ رضی(ره) در حدود هزار سال پیش گردآوری شده است.

همه جانبه بودن سخن امیرالمومنین(ع) مطلب تازه‌ای نیست؛ بلکه حداقل از هزار سال پیش اعجاب‌ها را برانگیخته است. سید رضی(ره) می‌فرماید: از عجایب امیرالمومنین(ع) که منحصر به خود اوست واحدی با او در این جهت شریک نیست.^۱ سید رضی(ره) این کتاب را نهج البلاغه، یعنی راه و روش بلاغت نامید؛ زیرا این کتاب، درهای بلاغت را به روی خواننده می‌گشاید و جویندگان بلاغت را به آن نزدیک می‌سازد. این اثر عظیم از گوینده بزرگش حکایت دارد و به قول عباس محمود عقاد، نویسنده و تاریخ نگار معروف مصری: «چون خوب دقت کنی صدای امام را از آن سوی کلمات می‌شنوی، نه صدای دیگری را».^۲

□ تعریف مدیریت

مدیر در لغت به معنی گرداننده، اداره کننده و دوردهنده و کسی است که کاری را اداره می‌کند.^۳ اگرچه موضوع مدیریت همراه زندگی و اجتماع انسانی است و از اولین روزهای پیدایش با او بوده است؛ اما با توجه به پیدایش و گسترش سازمان‌ها و نیاز بشری در عصر حاضر، مورد توجه خاص قرار گرفته و آنچه امروزه از آن تحت عنوان علم مدیریت و یا دانش مدیریت یاد می‌شود؛ دارای سابقه‌ای قریب به دو قرن است. در تعریفی جامع از مدیریت بیان شده است که؛ مدیریت، فراگرد به کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی بر مبنای یک نظام ارزشی پذیرفته شده است که از طریق برنامه‌ریزی، سازماندهی، بسیج منابع و امکانات، هدایت و کنترل عملیات برای دستیابی به اهداف تعیین شده، صورت می‌گیرد.^۴ برای شناخت موضوع مدیریت، بسته به نوع فعالیت‌ها می‌توان، مدیریت را بر اساس موضوع فعالیت طبقه بندی نمود، مانند: مدیریت اقتصادی، مدیریت سیاسی، مدیریت قضائی، مدیریت فرهنگی و غیره. مدیریت فرهنگی نظیر هر نوع مدیریت سازمانی دیگر، الزامات خاص خود را دارد.^۵

□ مدیریت فرهنگی

در مدیریت فرهنگی تمامی وظایف سازمانی مدیریت؛ در قلمرو امور و فعالیت‌های فرهنگی صورت می‌گیرد. رشد و توسعه فرهنگی هر جامعه، مدیون مدیریت مدبرانه و مقتدرانه‌ای است که بتواند با اعمال مدیریت فرهنگی، جامعه را از مرحله‌ای محدود و نامناسب عبور دهد و افراد آن جامعه را به بالندگی و توسعه برساند. اگر چنین مدیریتی در جامعه وجود نداشته باشد یا مردم با مدیران ضعیف، کم هوش، ناآگاه و بی تدبیر رو برو باشند طبعا نباید انتظار شکوفایی فرهنگ و مقولات فرهنگی را داشت.^۶

□ مدیریت در نگاه اسلام

هر جامعه‌ای به مدیریت نیاز دارد، این مدیریت می‌تواند از سطح اداره جامعه و رهبری آن تا سطح سازمان‌های دولتی و خصوصی بزرگ و کوچک امتداد یابد. جامعه اسلامی نیز مانند هر جامعه دیگر؛ نیاز به مدیریت دارد. جامعه با ویژگی‌های اسلامی، جامعه‌ای است که در آن ارزش‌های الهی، دینی و اخلاقی اسلام مورد توجه بوده و در مناسبات رسمی و غیر رسمی

---

۱. حسینی زاده، سیده فاطمه(۱۳۹۳). مدل سازی مدیریت اسلامی بر مبنای عهدنامه مالک اشتر. پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت دولتی(گرایش منابع انسانی)، پردیس آموزش های نیمه حضوری دانشگاه علامه طباطبایی، ص ۱۲.

۲. معرفی کتاب شریف نهج البلاغه <http://farsi.balaghah.net>

۳. دهخدا، علی اکبر(۱۳۷۳). لغت نامه دهخدا، تهران: نشر دانشگاه تهران، ص ۱۸۱۵۶.

۴. رضائیان، علی(۱۳۹۳). مبانی سازمان و مدیریت(چاپ هفدهم). تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها(سمت)، ص ۸.

۵. صفدری، علی(۱۳۹۵). اصول حاکم بر مدیریت فرهنگی در قرآن. پایان نامه کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی گرایش علوم قرآن و حدیث، دانشگاه پیام نور واحد لوسانات، ص ۱۹-۱۸.

۶ - صفدری، علی(۱۳۹۵). اصول حاکم بر مدیریت فرهنگی در قرآن. پایان نامه کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی گرایش علوم قرآن و حدیث، دانشگاه پیام نور واحد لوسانات، ص ۱۹-۱۸.

رعایت می‌شود. مدیریت در جوامع غربی، به ارزش‌های انسانی در حد توجه به محصول مدیریت «سود، افزایش قدرت رقابت، کیفیت محصول، افزایش سهم بازار...» توجه دارد. در حالی که مدیریت با رویکرد اسلامی اعتلای ارزشها و تعالی انسانها را به عنوان هدف مورد توجه قرار می‌دهد.^۱ نگاه اسلام به مدیر و مدیریت با نگاه سایر مکاتب به این موضوع متفاوت است. از دید اسلام مدیر در مسند مدیریت، نه به دنبال ریاست، بلکه به دنبال هدایت، رشد و سعادت زیردستان و خدمت به مردم می‌باشد. مدیر اسلامی، مدیریت را امانتی در دستان خود می‌پندارد و سعی بر آن دارد که به بهترین شکل امانتدار باشد.

□ تعریف مدیریت اسلامی

به طور کلی اگر بخواهیم تعریفی از مدیریت اسلامی ارائه دهیم؛ باید گفت که مدیریت اسلامی شیوه بر گرفته از آموزه های اسلامی در بکارگیری منابع انسانی و امکانات مادی، برای نیل به اهداف متاثر از نظام ارزشی اسلام است.

□ سیمای مدیریت در نهج البلاغه

امیرالمومنین (ع) در دوره کوتاه خلافت خود، رعایت حقوق آحاد افراد جامعه و پاسداری از عدالت در توزیع غنایم و ثروت ملی و پرهیز از حزب‌گرایی و خاندان‌محوری را سرلوحه اقدامات خویش قرار داده بود. یکی از منابع معتبر برای درک نظریه‌ها، اصول و شیوه‌های اداره امور دولتی در اسلام، پیمان‌نامه‌ای است که امیرالمومنین (ع) برای مالک اشتر نخعی به رشته تحریر درآورده است.^۲ امیرالمومنین (ع) به مدیریت با نگرش کرامت‌انسانی می‌نگرد زیرا آنچه در افق مدیریت مطرح است، انسان است و انسان، ابزار نیست. امیرالمومنین (ع)، سازمان (جامعه) را چون سیستمی منظم می‌داند که هدفی والا دارد.^۳ از منظر نهج البلاغه مدیریت، هدایت انسانها بسوی اهدافی والا و مشخص در سیستمی منظم و متعامل است که بر پایه تعالی و کرامت انسانی استوار است و مبتنی بر ارزش‌های مطلق و ثابتی است، سیستمی که در آن تصمیم‌گیری‌ها با تدبیر و فراست انجام می‌گیرد، دستورات عادلانه صادر می‌شوند و قدرت در مجرای معقول و منطقی اش اعمال می‌گردد. سیستمی که در آن مدیر خود را خادم، معاون و معاضد همکارانش می‌داند و بر قلب و روح آنان حکومت می‌کند.^۴ (مدل مفهومی فوق با بررسی نامه‌های ۴۰ و ۵۳ و خطبه‌های ۱۲۱ و ۲۴۹ بدست آمده است.)

□ اهمیت مدیریت فرهنگ از نگاه نهج البلاغه

با گذری بر مطالب گرانبها و حکیمانه نهج البلاغه به روشنی می‌توان یافت که مهم‌ترین اولویت امیرالمومنین علی (ع)؛ به محض در دست گرفتن خلافت؛ انجام اصلاحات همه‌جانبه و اساسی بود که در مدت بیست و سه سال پس از رحلت پیامبر (ص)، در دوران خلفای سه‌گانه، جامعه اسلامی از عمل به احکام الهی و سنت نبوی غافل و منحرف گردیده بود. لذا هدف اصلی خود را از پذیرش خلافت، انجام یکسری اصلاحات بنیادین اعلام فرموده است.

۱ - عناقه، عبدالرحیم، حمید کرمی، سعید آقاسی (۱۳۹۵). مدیریت اسلامی با نگرش علوی. فصلنامه مطالعات مدیریت و کارآفرینی، شماره ۳/۲، ص ۷۸.
 ۲. علائی، سوسن (۱۳۹۵). مطالعه تطبیقی اصول مدیریت اسلامی و مدیریت با بررسی سیره امام علی (ع). پژوهش‌نامه علوی، شماره ۲، ص ۷۶.
 ۳. عناقه، عبدالرحیم، حمید کرمی، سعید آقاسی (۱۳۹۵). مدیریت اسلامی با نگرش علوی. فصلنامه مطالعات مدیریت و کارآفرینی، شماره ۳/۲، ص ۸۵.
 ۴ - عناقه، عبدالرحیم، حمید کرمی، سعید آقاسی (۱۳۹۵). مدیریت اسلامی با نگرش علوی. فصلنامه مطالعات مدیریت و کارآفرینی، شماره ۳/۲، ص ۸۶.

نهج البلاغه که نقش اول را در فرهنگ سازی دارد، محتوی فرهنگ عمومی و خصوصی جامعه می باشد. از این رو با نگاهی کوتاه بر مطالب مطرح شده در کتاب شریف نهج البلاغه می توان میزان توجه و اهتمام امیرالمومنین (ع) را به مسائل و موضوعات فرهنگی و مدیریت فرهنگ دریافت. در بسیاری از حکمت‌ها؛ نامه‌ها و خطبه‌های ایشان؛ می توان به الگو و برنامه ای برای ساماندهی مسائل اجتماعی و فرهنگی و ویژگی‌های یک مدیر فرهنگی دست یافت.

□ ویژگی های مدیر فرهنگی از نگاه نهج البلاغه

نقش و تأثیر رفتار کارگزاران و نخبگان جامعه در اداره امور بسیار کارسازتر از فعالیت‌های مستقیم فرهنگی است. مدیران فرهنگی جامعه باید دارای ویژگی‌هایی باشند تا بتوانند جامعه را در مسیر اصلاح و پذیرش فرهنگ درست قرار دهند تا امنیت فرهنگی نیز حاصل گردد. بنابراین صالح بودن کارگزاران و نخبگان جامعه؛ گام مهمی در تأثیرگذاری فرهنگ درست به شمار می رود. چنانچه امیرالمومنین (ع) در بیانی می فرماید: مردم، به کارگزارانشان شبیه ترند تا به پدران و نیاکانشان. امیرالمومنین (ع) در نامه‌ها و خطبه‌های خود بسیاری از نکاتی را که یک مدیر باید داشته باشد بیان فرموده و در مواردی نیز به طور اخص به رفتار متناسب یک مدیر فرهنگی اشاره دارند. این ویژگی‌ها علاوه بر اینکه مورد استفاده همه مدیران می تواند باشد، به طور خاص متوجه مدیران فرهنگی است. همچنین ویژگی‌های زیادی برای مدیران فرهنگی از نهج البلاغه قابل استخراج است، لکن به دلیل مجال کم این نوشتار؛ صرفاً به ۵ مورد از این ویژگی‌ها اشاره خواهیم کرد.

۱- حسن تدبیر

حسن تدبیر معیاری ضروری برای زمامداران و مدیران است. هیچ مدیریتی نمی تواند بدون تدبیر درست؛ راه به جایی ببرد و هر جا که نابسامانی و تباهی مشاهده می شود؛ باید در جستجوی نوعی بی تدبیری در آنجا برآمد. امیرالمومنین (ع) در خطبه ۱۵۴ در خصوص تأثیر خردورزی در دوراندیشی و عاقبت اندیشی می فرماید: آن که با چشم دل بنگرد، و با دیده درون کار کند، آغاز کارش آن است که بیندیشد: آیا عمل او به سود او است یا زیان او؟ اگر به سود است ادامه دهد، و اگر زیانبار است توقف کند، زیرا عمل کننده بدون آگاهی چون رونده ای است که بیراهه می رود، پس هر چه شتاب کند از هدفش دورتر می ماند. یک مدیر فرهنگی باید در تصمیم گیری هایش بسیار تدبیر به خرج دهد زیرا تصمیمات و اقدامات او بر فرهنگ جامعه تأثیرگذار خواهد بود.

۲- روحیه مردمی بودن و جلب رضایت آنان

یک مدیر فرهنگی باید ضمن خوش رفتاری با مردم سعی کند ارتباطاتش را با مردم بیشتر کند تا ضمن آگاهی از احوال آنها، محبوبیتش بیشتر و در نتیجه تأثیر گذاری بیشتر خواهد بود. امیرالمومنین (ع) در این خصوص در نامه ۵۳ به مالک اشتر می فرماید: مهربانی با مردم را پوشش دل خویش قرار دهد و با همه دوست و مهربان باشد. مبدا هرگز، چونان حیوان شکاری باشی که خوردن آنان را غنیمت دانی، زیرا مردم دو دسته اند، دسته ای برادر دینی تو، و دسته دیگر همانند تو در آفرینش می باشند.

امیرالمومنین (ع) در جایی دیگر از این نامه خطاب به مالک می فرماید: هیچ گاه خود را فراوان از مردم پنهان مدار، که پنهان بودن رهبران، نمونه ای از تنگ خویی و کم اطلاعی در امور جامعه است، نهان شدن از رعیت، زمامداران را از دانستن آنچه بر آنان پوشیده است باز می دارد، پس کار بزرگ، اندک، و کار اندک بزرگ جلوه می کند، زیبا زشت، و زشت زیبا می نماید، و باطل به لباس حق آید.

۳- احترام به سنت های نیک جامعه

جریان های فرهنگی ریشه دار، جزئی از شخصیت افراد جامعه به شمار می آیند و حرمت و منزلت والایی دارند؛ به گونه ای که برخورد با یکی از اینگونه جریان‌ها، برخورد با عقاید عمومی و شخصیت جمعی و گاهی شخصیت ملی یک جامعه به حساب می آید. لذا یک

مدیر فرهنگی ضمن آگاهی کامل از سنن و آداب جامعه؛ خود باید در نوع برخورد با سنت‌ها که بخش قابل توجهی از فرهنگ ملت ها را تشکیل می دهند؛ با درایت عمل کند.^۱

امیرالمومنین (ع) در این خصوص در نامه ۵۳ به مالک اشتر می فرماید: آداب پسندیده ای را که بزرگان این امت به آن عمل کردند، و ملت اسلام با آن پیوند خورده، و رعیت با آن اصلاح شدند، بر هم مزن، و آدابی که به سنت های خوب گذشته زیان وارد می کند، پدید نیآور، که پاداش برای آورنده سنت، و کیفر آن برای تو باشد که آنها را در هم شکستی.

۴- اصل سخت کوشی

کار فرهنگی استمرار و سخت کوشی افراد را می طلبد. یک مدیر فرهنگی ضمن دغدغه مند بودن در امر فرهنگ می بایست سخت کوش و پرتلاش باشد زیرا فرهنگ سازی در یک جامعه زمان زیادی را طی می کند تا به نتیجه برسد به همین دلیل مدیران فرهنگی باید تلاش زیادی در راه رسیدن به هدف انجام دهند. امیرالمومنین (ع) در خطبه ۲۴۱ در خصوص سخت کوشی خطاب به یاران خود می فرماید: کمربندها را محکم ببندید، و دامن همت بر کمر زنید، که به دست آوردن ارزش های والا با خوشگذرانی میسر نیست چه بسا خواب های شب که تصمیم های روز را از بین برده، و تاریکی های فراموشی که همتهای بلند را نابود کرده است.

۵- ترجیح رضایت عموم مردم بر رضایت خواص

وقتی صحبت از فرهنگ می شود، ناظر بر فضای رفتاری عموم جامعه است. لذا در برنامه ریزی ها و هدف گذاری ها باید عموم جامعه مخاطب اصلی باشد. امیرالمومنین (ع) در نامه ای که خطاب به مالک اشتر نوشته اند در این خصوص می فرماید: «خواص جامعه، همواره بار سنگینی را بر حکومت تحمیل می کنند زیرا در روزگار سختی یاریشان کمتر، و در اجرای عدالت از همه ناراضی تر، و در خواسته هایشان پافشارتر، و در عطا و بخشش ها کم سپاس تر، و به هنگام منع خواسته ها دیر عذر پذیرتر، و در برابر مشکلات کم استقامت تر می باشند. در صورتی که ستون های استوار دین، و اجتماعات پر شور مسلمین، و نیروهای ذخیره دفاعی، عموم مردم می باشند، پس به آنها گرایش داشته و اشتیاق تو با آنان باشد».

۱. شیخ محمدی، کبری (۱۳۹۳). بررسی مؤلفه های ارزشی مدیریت فرهنگی در نهج البلاغه. پایان نامه کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی گرایش علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، ص ۷۶.

□ برخی آسیب‌های تهدید کننده های حوزه فرهنگ

۱. ایجاد شبهه و تردید در ارزش های فرهنگی

از جمله عواملی که امنیت فرهنگی جامعه را با خطر جدی رو به رو می سازد تردید در اصول ارزشی و آرمان های فرهنگی است. وقتی آرمان ها و اصولی که انسان را تا بالاترین قله انسانیت و عزت بالا می برد و قادر است تا سیادت و سعادت را برای او از هر جهت فراهم آورد با آفت تردید رو به رو می شود، نظام فرهنگی جامعه را به تلزل می مبتلا می سازد که به سادگی نمی توان آن را ترمیم کرد.^۱ امیرالمومنین (ع) در خطبه ۳۸ در تعریف شبهه می فرماید: شبهه را برای این شبهه نامیدند که به حق شباهت دارد. اما نور هدایت کننده دوستان خدا در شبهات، یقین است و راهنمای آنان مسیر هدایت الهی است. مقام معظم رهبری (مدظله) در خصوص تهاجم فرهنگی و اهمیت مبارزه با آن می فرماید: «امروز تهاجم فرهنگی با استفاده از ابزارها و فناوریهای جدید ارتباطی خیلی جدی است؛ صداها وسیله و راهرو اطلاعات به سمت فکر جوان و نوجوان ما وجود دارد؛ از انواع شیوه های تلویزیونی و رادیویی و رایانه ای و امثال این ها دارند استفاده می کنند و همین طور به صورت انبوه، افکار و شبهه های گوناگون را در آن ها می ریزند. باید در مقابل این ها ایستاد. امروز نمی شود به همان روشهای قدیمی خودمان اکتفا کنیم»^۲

۲. تهاجم فرهنگی

تهاجم فرهنگی، هجوم به حیات معنوی و روحی یک جامعه است و در واقع هجوم به نظام ارزشی آن جامعه محسوب می شود. تهاجم فرهنگی، در حقیقت تهاجم به ریشه هاست، لذا از درون، باورها را تخریب می کند و نگرش ها را تغییر می دهد و به جای ارزش های تخریب شده باورهای را جایگزین می کند که اصول و ارکان فرهنگی مهاجم را تشکیل می دهد و از همین راه به استحاله فرهنگی ملت ها دست پیدا می کند.

۱. بابالیان، مجید و رادبین، علیرضا (۱۳۹۳). امنیت فرهنگی در جامعه اسلامی از منظر نهج البلاغه. پژوهش های اجتماعی - اسلامی، نشر دانشگاه علوم اسلامی رضوی، شماره ۱۰۱، ص ۳۷.

۲. بیانات در دیدار روحانیون استان سمنان؛ ۱۳۸۵/۱۷/۸.

از بین فرازهای نهج البلاغه به راحتی می‌توان تزلزل فرهنگ مردمان آن زمان را برداشت کرد. عدم نشر احادیث نبوی در زمان خلفا نوعی طرد الگو و سنت نبوی بود. اشاره امیرالمومنین (ع) به مردم کوفه مبنی بر تحریف گرایش معنوی آنان و نیز گسترش قُصّاص در مساجد و ترویج شراب‌خوری دال بر این مطلب است.^۱

۳. عوامل درونی یک جامعه

گاهی ضعف‌های درونی خود بستری برای تهاجم و فشار بیشتر دشمن می‌شوند. مشکلاتی از قبیل مشکلات اقتصادی و اجتماعی چنان بستر شیخون فرهنگی را فراهم می‌کنند که امیرالمومنین (ع) در حکمت ۱۶۳ از فقر به عنوان مرگ بزرگ یاد می‌کنند. بی‌تردید جامعه‌ای که دچار مشکلات اقتصادی و اجتماعی باشد، کشورهایی که از لحاظ اقتصادی و اجتماعی پیشرفته باشند الگوی کورکورانه این جوامع خواهند بود. امروزه نیز دیده می‌شود به دلیل پیشرفت اقتصادی غرب، متاسفانه فرهنگ غربی آنها نیز در جوامع اسلامی نفوذ کرده است. جهل و ناآگاهی مردم بستری دیگر برای سوء استفاده دشمنان می‌باشد. چنان که امیرالمومنین (ع) در خطبه ۱۵۴ فرموده اند: عمل‌کننده بدون آگاهی چون رونده‌ای است که به بیراهه می‌رود، پس هر چه شتاب کند از هدفش دورتر می‌ماند. یکی از وظایف اصلی مدیران فرهنگی باید آگاهی دادن به جامعه و تلاش در جهت تمیز دادن حق از باطل برای مردم باشد.

۴. عدم توجه به شایسته‌سالاری در انتخاب مدیران فرهنگی

به بیان امیرالمومنین (ع) مسئله توان، لیاقت و شایستگی افراد جزئی از بحث عدالت است و این اصل مهم‌ترین اصل اداره جوامع (سازمانها) است. امیرالمومنین (ع) می‌فرمایند: هر پستی به تناسب، به توان، خلاقیت، شایستگی و تخصص خاصی نیاز دارد و جایز نیست افراد هر کدام در جای دیگری قرار بگیرند؛ در غیر این صورت، جامعه مسیر رشد، توسعه و کمال را نخواهد پیمود.^۲ ایشان در خطبه ۲۱۶ می‌فرماید: رعیت اصلاح نمی‌شود جز آن که زمامداران اصلاح گردند. این دیدگاه با قید انحصاری که دارد، موفقیت تمام برنامه‌های رشد، توسعه و کمال را به میزان توان و لیاقت رهبران جامعه وابسته می‌داند. اگر کارگزاران دارای عجز و ناتوانی باشند و از عهده امور آن‌طور که شایسته است برنیايند، کارها رو به فساد و تباهی می‌رود و امور به جای اصلاح و پیشرفت، سیر قهقراپی می‌پیماید که این همان پیامدهای رعایت نکردن اصل لیاقت و شایستگی است.

۵. رفاه زدگی و دنیاطلبی

مقام معظم رهبری (مدظله) در خصوص رفاه طلبی می‌فرماید: «آفت مسئولیت در یک نظامی که متکی به آراء مردم و متکی به ایمان مردم است، این است که مسئولین به فکر رفاه شخصی بیفتند».^۳ از طرفی عدم دلبستگی به مادیات دنیا باعث دوام روحیه دین‌مداری در امت اسلامی خواهد شد که در اینصورت هیچ قدرتی را یارای غلبه بر امت اسلامی نخواهد بود.^۴ امیرالمومنین (ع) در خطبه ۱۵۱ می‌فرماید: سعی کنید که شما پرچم فتنه‌ها و نشانه‌های بدعت‌ها نباشید، و آنچه را که پیوند امت اسلامی بدان استوار، و پایه‌های طاعت بر آن پایدار است، بر خود لازم شمارید، و بر خدا، ستم‌دیده وارد شوید نه ستمگر و از گرفتار

۱ - بابالیان، مجید و رادبین، علیرضا (۱۳۹۳). امنیت فرهنگی در جامعه اسلامی از منظر نهج البلاغه. پژوهش‌های اجتماعی - اسلامی، نشر دانشگاه علوم اسلامی رضوی، شماره ۱۰۱، ص ۴۱.

۲ - نصر اصفهانی، مهدی و علی (۱۳۸۹). شایسته‌سالاری در مدیریت جامعه با تأکید بر اندیشه‌های سیاسی امام علی (ع). معرفت سیاسی، شماره ۲، ص ۱۷۴.

۳ - بیانات در مراسم بیست و دومین سالگرد رحلت امام خمینی (ره)؛ (۱۳۹۰/۳/۱۴).

۴ - بابالیان، مجید و رادبین، علیرضا (۱۳۹۳). امنیت فرهنگی در جامعه اسلامی از منظر نهج البلاغه. پژوهش‌های اجتماعی - اسلامی، نشر دانشگاه علوم اسلامی رضوی، شماره ۱۰۱، ص ۴۷.

شدن به دام های شیطان، و قرار گرفتن در وادی دشمنی ها بپرهیزید، و لقمه های حرام به شکم خود راه ندهید، شما برابر دیدگان خداوندی قرار دارید که گناهان را حرام کرد و راه اطاعت و بندگی را آسان فرمود.

- برخی از آسیب ها در حوزه فرهنگ

ایجاد شبهه و تردید در ارزش های فرهنگی	
تهاجم فرهنگی	
عوامل درونی یک جامعه	
عدم توجه به شایسته سالاری در انتخاب مدیران فرهنگی	
رفاه زدگی و دنیاطلبی	

□ کلام آخر

با توجه به بیانات امیرالمومنین علی (ع)؛ مدیر در جامعه اسلامی فردی است که در مسند مدیریت، به دنبال ریاست نیست، بلکه به دنبال هدایت، رشد و سعادت زیردستان و خدمت به مردم است. مدیر اسلامی، مدیریت را امانتی در دستان خود می بیند و سعی دارد که امانت را به بهترین شکل امانتدار باشد. مدیر جامعه اسلامی، مدیریت را تکلیفی می داند که باید تمام تلاش خود را برای هر چه بهتر انجام دادن آن بکار گیرد.

هدف اصلی مدیریت در جامعه اسلامی با رویکرد فرهنگی، بهره گیری از بهترین و با استعدادترین افراد انسانی جامعه و سازماندهی مناسب آنها و افزایش کمی و کیفی ابزارهای فرهنگی به منظور تحکیم اعتقادات و ارزش های مبتنی بر دین مبین اسلام است. بگونه ای که در متن مناسبات روزمره مردم بین رابطه انسان ها با خالق و رابطه انسان ها با یکدیگر، مبانی ارزشی اسلام حاکم باشد. در تصمیمات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، قضایی، نظامی و... اصول اسلام تعیین کننده باشد. هدایت انسان ها با اقتناع مغزها و نفوذ در قلبها محقق می شود و این با مدیریت صحیح و رفتار درست کارگزاران حاکمیت و استفاده از شیوه های صحیح مدیریت که مبانی آن در قرآن و سیره اهل بیت علیهم السلام متجلی است و الگوی عملی آن شیوه حکومتی امیرالمومنین (ع) است. از آنجا که فرهنگ ما ریشه در مبانی دینی و اعتقادی دارد؛ لذا این فرهنگ باید فرهنگ اسلامی باشد و به فرمایش مقام معظم رهبری: «فرهنگ صحیح در نظام اسلامی، فرهنگی است که با مبانی اسلامی، منطق و عقل و خرد، همسان و همگام باشد و اگر چنین فرهنگی در جامعه تحقق پیدا کند، آن جامعه به سمت رشد اقتصادی و رفاه و آزادی حرکت خواهد کرد.